

Cuvânt înainte

Răspunderea civilă reprezintă o instituție fundamentală a dreptului civil, prejudiciul, în oricare dintre formele sale, fiind elementul central al acesteia. Funcția răspunderii civile, așa cum afirmă și Prof. univ. emerit dr. Săche Neculaescu, în articolul domniei sale *Rațiuni care impun reforma Codului civil (IX)*, a balansat mereu între cea reparatorie și cea de pedeapsă civilă, inclusiv în actualul Cod civil, mutându-se centrul de greutate de la prejudiciul care trebuie reparat, (actuala reglementare punând mai mult lumina reflectoarelor pe funcția reparatorie a răspunderii civile, rostul fundamental al acesteia), la conceptul de vinovăție, și a unor „criterii particulare de apreciere a vinovăției”, semne ale unei orientări specifice către funcția sancționatorie a răspunderii civile.

Dacă repararea prejudiciului patrimonial nu a ridicat, în general, probleme în doctrină și jurisprudență, nu același lucru îl putem afirma despre repararea prejudiciului nepatrimonial, sau în variantele sale de denumire – moral, extrapatrimonial, nepecuniar.

Pornind de la rezultatul cercetărilor efectuate în perioada cursurilor doctorale asupra *prejudiciului nepatrimonial*, concretizate în 2009 cu elaborarea și susținerea tezei de doctorat care, respectând regulile acelei perioade, nu a fost publicată, și cu curiozitatea de a vedea dacă cele afirmate atunci s-au susținut în timp, am ales a reevalua lucrarea prin prisma actualelor prevederi și doctrinei și jurisprudenței aferente.

Plăcută mi-a fost surprinderea de a constata că afirmațiile privind tendințele de evoluție a recunoașterii și reparării prejudiciului nepatrimonial se susțin, și prin urmare să regăsesc în literatura de specialitate și jurisprudența ulterioară confirmarea acestora.

Pentru a nu denatura cercetarea anterior efectuată, dar nici a nu o lăsa neadaptată la noile prevederi, acolo unde a fost necesar am schimbat textul tezei, făcând o notă asupra schimbărilor efectuate. De asemenea, pentru a susține afirmația confirmării în timp a cercetărilor efectuate, am introdus noi exemple de jurisprudență și trimiteri la doctrina actuală, specificând de fiecare caracterul suplimentar, de noutate, al acestora. În același sens, la final se regăsește una dintre cele mai noi decizii ale Înaltei Curți de Casație și Justiție (Decizia 229 din 28 aprilie 2022), care cumulează prin hotărârea dată și prin opinia separată și cea concurență, problematica încă actuală a recunoașterii și reparării prejudiciului nepatrimonial.

În acest prim volum, am ales a publica partea generală a tezei, în cadrul căreia am tratat aspectele generale ale prejudiciului nepatrimonial, cercetare efectuată și prin prisma dreptului comparat, și prezentată, în principal, prin metoda clasificării. Abordarea vizează de la elementele clasice ale unei cercetări juridice de domeniu (definiții, principii de drept aplicabile, noțiuni utilizate) la complexe abordări doctrinare ale formelor prejudiciilor nepatrimoniale grupate prin intermediul unui numitor comun – clasificarea.

Primul capitol scoate în evidență ceea ce am afirmat anterior, dualitatea viziunii reparare-pedeapsă asupra răspunderii civile, prin comentariile asupra principiilor răspunderii civile și prin cercetarea aprofundată asupra noțiunii de prejudiciu, în general, și de prejudiciu nepatrimonial în special. Conceptele doctrinare și jurisprudențiale asupra prejudiciului nepatrimonial sunt cercetate prin prisma formulărilor de definiție, sub formă negativă sau pozitivă și sub forma inadecvării acordării de despăgubiri.

Pentru o viziune cât mai cuprinzătoare a formelor prejudiciului nepatrimonial, analiza este efectuată prin studiul combinat dintre doctrină și jurisprudență, la nivel național și internațional, în jurul criteriilor de clasificare întâlnite sau nou identificate.

Această primă parte, preponderent teoretică, va fi completată într-un volum ulterior cu partea „practică”, și anume

cu metodele și formele reparării prejudiciului nepatrimonial, în aceeași abordare complexă.

Considerăm că ambele volume vor utile nu doar pentru studiul bibliografic al studenților, masteranzilor și doctoranzilor din domeniul științelor juridice, ci și practicienilor în drept, având în vedere evoluția, atât orizontală prin diversificarea tipurilor de prejudicii nepatrimoniale, cât și pe verticală prin numărul ascendent al solicitărilor de reparare.

Autoarea

Capitolul I

PREJUDICIUL NEPATRIMONIAL ȘI DOMENIUL RĂSPUNDERII JURIDICE CIVILE

1. Răspunderea civilă

1.1. Scurte considerații privind răspunderea civilă

Răspunderea civilă este una din categoriile generale, fundamentale ale dreptului civil, reprezentând o adevărată instituție juridică, beneficiind de o construcție sistemică în care sunt cuprinse:

- un domeniu propriu,
- un conținut specific, determinat de totalitatea
- normelor juridice ce o reglementează și o dimensionează în două forme – răspunderea civilă contractuală¹ și răspunderea civilă delictuală², precum și
- principii proprii ce o guvernează, născute din regula de drept cuprinsă în art. 1357 alin. (1) C. civ. „Cel care cauzează altuia un prejudiciu printr-o faptă ilicită, săvârșită cu vinovăție, este obligat să îl repare”³.

Fiind o instituție cu vechi rădăcini în dreptul roman, fundamentul răspunderii civile îl găsim exprimat în adagiul

¹ Art. 1350 alin. (1) C. civ. „Orice persoană trebuie să își execute obligațiile pe care le-a contractat”.

² Art. 1349 alin. (1) C. civ. „Orice persoană are îndatorirea să respecte regulile de conduită pe care legea sau obiceiul locului le impune și să nu aducă atingere, prin acțiunile ori inacțiunile sale, drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane”.

³ Amintim că anterior actualului Cod Civil, se făcea referire la art. 998 C. civ., potrivit căreia „orice faptă a omului care cauzează altuia un prejudiciu, obligă pe cel din a cărui greșeală s-a ocazionat a-l repara”.

„neminem laedere, suum cuique tribuere”- a nu leza pe nimeni și a da fiecăruia ceea ce este al său⁴.

Esența răspunderii civile și totodată, elementul care o distinge de celelalte forme ale răspunderii juridice dar o și leagă în același timp de fiecare dintre acestea⁵, este îndatorirea de reparare.

Temeiul răspunderii civile, ca de altfel pentru fiecare dintre formele răspunderii juridice, îl constituie conduita ilicită care, în această situație poate îmbrăca forma delictului civil sau contractual.

În urma acestor precizări, se poate spune că a răspunde din punct de vedere civil înseamnă, în fapt a repara prejudiciul cauzat altuia, iar a repara un prejudiciu înseamnă, în sens juridic, a răspunde din punct de vedere civil.

Cu privire la importanța și locul răspunderii civile printre celelalte forme ale răspunderii juridice, s-a arătat că ea „tinde să ocupe centrul dreptului civil, deci al dreptului în totalitatea sa, în fiecare materie, în toate direcțiile, se ajunge la această problemă a răspunderii; în dreptul public și în dreptul privat, în domeniul persoanelor sau al familiei, ca și în acela al bunurilor, ea este al tuturor momentelor și a tuturor situațiilor; răspunderea devine punctul nevralgic comun al tuturor instituțiilor noastre”⁶.

Ca instituție juridică, răspunderea civilă poate fi definită, fără a încerca o definiție complexă⁷, ca fiind una din formele

⁴ Molcuț, E. (2000). Drept roman. Ed. Edit Press Mihaela.

⁵ Se poate vorbi despre prejudiciu ca fiind elementul de legătură al răspunderii juridice civile de celelalte forme ale răspunderii juridice, deoarece, ori de câte ori apare un prejudiciu civil, pare și necesitatea reparării acestuia, inclusiv în cazul încălcărilor normelor de drept al muncii, administrativ, penal și de ce nu în forma cea mai nouă a sa, de dreptul mediului (art. 2518 alin. 3). etc. A se vedea și literatura de specialitate mai nouă: Ticlea, A. (2014). Prejudiciul condiție a răspunderii pentru daune. Revista Română de Dreptul Muncii, (4), 21.

⁶ Josserand L., prefață la lucrarea lui Andre Brun – Raports et domaines des responsabilités contractuelle et délictuelle, citat după Anghel I. M., Răspunderea civilă, Editura Științifică, București, 1970, p. 12, nota 1.

⁷ Cu privire la diferitele accepțiuni și definiții ale noțiunii de răspundere civilă, a se vedea: Popescu T.R., Anca p., Teoria generală a obligațiilor, Editura Științifică,

răspunderii juridice ce constă în obligația pe care o are orice persoană de a repara prejudiciul pe care l-a cauzat altuia, prin fapta sa ilicită.

Natura juridică a acestei răspunderi, unanim admise, este că ea corespunde unei sancțiuni, specifice dreptului civil, aplicată pentru săvârșirea unei fapte ilicite cauzatoare de prejudicii, cu caracter reparator și fără a constitui o pedeapsă⁸.

În alte țări, răspunderea civilă cunoaște o puternică expansiune într-una din formele cunoscute sub denumirea de daune punitive (punitive damages). Deoarece acestea aparțin în principal sistemului anglo-saxon, sunt voci ale doctrinei europene⁹ care îndeamnă la „explorarea acestui teren necultivat”, invocând chiar că fiind necesară formarea și dezvoltarea funcției punitive a răspunderii civile prin intermediul lor. Ideea, deși prinde actualmente din ce în ce mai mulți adepți, nu este nouă, ea fiind studiată și în doctrina franceză mai puțin recentă¹⁰.

1.2. Răspunderea civilă și răspunderea morală

În evoluția societății răspunderea civilă și răspunderea morală nu au avut întotdeauna o linie clară de demarcație. Treptat ele s-au diferențiat, însă legătura dintre ele subzistă și astăzi datorită faptului că acestea fac parte din suprastructură și pentru

București, 1968; Anghel I.M., Deak Fr., Popa M.F., Răspunderea civilă, Editura Științifică, București, 1970; Eliescu M., Răspunderea civilă delictuală, Editura Academiei, București, 1972; Albu I., Ursa V., Răspunderea civilă pentru daunele morale, Editura Dacia, 1979; Stătescu C., Bârsan C., Tratat de drept civil - Teoria generală a obligațiilor, Editura Academiei, București, 1981; Barac L., Răspunderea și sancțiunea juridică, Editura Lumina Lex, 1997; Literatură mai recentă: Mangu, F. I. (2014). Răspunderea civilă: constanțele răspunderii civile. Universul Juridic. Ștefănoaia, M. A. (2022). Tendințele actuale privind fundamentul răspunderii civile delictuale. Universul Juridic, (08), 36-44.

⁸ A se vedea Stătescu C., Bârsan C., op.cit., p. 137.

⁹ În acest sens se poate studia: Carval S., La responsabilité civile dans sa fonction de peine privée (Reuvre inconnue), LGDJ / Montchrestien, 1998, și Jault A., La notion de peine privée, LGDJ / Montchrestien, 2005.

¹⁰ Starck B., Essai d'une théorie générale de la responsabilité civile considérée en sa double fonction de garantie et de peine privée, Paris, Editura L. Rodstein, 1947